

Методичні засади навчання усного китайського діалогічного мовлення студентів-філологів з позицій компетентнісного і комунікативного підходів

Ma Minь

Кафедра мов і літератур Далекého Сходу та Південно-Східної Азії Інституту філології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Paper received 06.10.17; Accepted for publication 14.10.17.

Анотація. У статті аналізуються методичні засади навчання студентів-сінологів усного китайського діалогічного мовлення відповідно до особливостей використання компетентнісного і комунікативного підходів у навчанні іноземних мов.

Ключові слова: студенти-сінологи, усне китайське діалогічне мовлення, особливості навчання китайської мови, середній рівень навчання китайської мови у мовному виші.

Постановка проблеми. У навчальному процесі діалогічне мовлення є більш складною активністю, порівняно із монологічним мовленням. Це зумовлено ситуативним характером і спонтанністю реплік у діалозі, складністю творення діалогічної єдності, взаємозалежністю партнерів спілкування, непередбаченістю реакцій мовця, які можуть змінювати хід діалогічної взаємодії. Крім того, у групах із кількістю студентів більше 10 осіб через обмеження аудиторного часу ускладнюється процес організації діалогічного мовлення з різними партнерами, в різних ситуаціях, з різною тривалістю діалогічної взаємодії. Контроль за процесом формування діалогічної компетентності, на відміну від писемних форм мовлення, має також здійснюватися в аудиторії.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Дослідники погоджуються, що методика навчання усного мовлення, створена на основі **комунікативного підходу**, є найбільш відповідною вимогам сучасності. Марджі Бернс (M. Berns), експерт у галузі комунікативного навчання мови (communicative language teaching, CLT), пише про те, що "мова є взаємодією, вона є міжособистісною діяльністю та має чіткі зв'язки з суспільством" [4]. З цього погляду, вивчення мови повинно відбуватися в аспекті функцій мови із урахуванням контексту мовлення, його соціальних та ситуаційних ознак. Так виглядає інтерпретація комунікативного навчання іноземних мов (комунікативного підходу), розвиненого у 70-х-80-х роках минулого століття в американській і британській лінгводидактиці [11; 14; 15; 19; 20]. Комунікативне мовне навчання (CLT), що є підходом до викладання другої та іноземної мов, підкреслює, що мова – це насамперед засіб комунікації, отже комунікація повинна бути кінцевою дидактичною метою навчання мови. Історично комунікативний підхід оформився у відповідь на повсюдне застосування аудіо-лінгвального методу і здобув популярність через високі результати навчання і зацікавленість лінгводидактів різних типів мов. У працях представників школи Вільяма Літлвуда (William Littlewood) визначено риси цього підходу [15]. Метою навчання є спілкування у різних видах мовленнєвої діяльності; навчальний матеріал відповідає комунікативним потребам мовців; навчання є ситуативним і адресатним; використовуються автентичні тексти; вправи і завдання є комунікативними за методичною спрямованістю.

Метою статті є спроба проаналізувати методичні засади навчання усного китайського діалогічного

мовлення студентів українських мовних ВНЗ з позицій компетентнісного і комунікативного підходів

Виклад основного матеріалу. Українським науковцям знайоме визначення комунікативного підходу, представлене у словнику методистів іноземних мов Ельхана Азімова і Анатолія Щукіна [1, с. 105-106]. Ці автори зазначають, що система компетенцій, що формують комунікативну компетенцію, містить мовленнєву, мовну, соціокультурну, компенсаторну і пізнавальну компетенції. Процес навчання за цими підходами має на меті оволодіння усіма функціями мови і реалізацію його результатів у спілкуванні. В Україні створено технології навчання іноземного спілкування [2], які вводяться у викладацьку практику на засадах комунікативного підходу.

Оскільки кінцевою метою навчання на засадах комунікативного підходу проголошувалася мовленнєва компетенція, "competence", за Ноамом Чомським (Noam Chomsky), то комунікативне навчання є, водночас, необхідним елементом навчальних систем на засадах компетентнісного підходу в мовній освіті [9].

У Китаї сьогодні створено низку підручників, які розроблено на основі комунікативного підходу [10; 13; 16]. Незважаючи на їхню безперечну якість, українському студенту важко ними користуватися. Підручники розраховані на англійськомовних студентів, які навчаються в Китаї, тому відбір навчального матеріалу не враховує міжмовної інтерференції з українською мовою. Усвідомленому розумінню структури і практики китайської мови не сприяють коментарі англійською мовою, яка для студентів з України також є іноземною.

З іншого боку, розв'язання суперечностей в навчальному процесі вимагає особливого ставлення до цілей навчання і прогнозованого результату. Це може бути забезпечено в умовах **компетентнісного** підходу до навчання мови. Компетентнісний підхід до навчання сформувався в 1970-х роках минулого століття у США. В його основі – результативні і вимірювані знання, уміння і навички, які становлять дидактичні цілі, як це обгрунтовували Річард Барнс (Richard W. Burns) і Джон Рейвін (John Raven) [6; 7; 17; 18]. Організуючи навчальний план, викладачі повинні визначити необхідні студенту компетентності у переліку і досягати їх у процесі освіти. Компоненти освітнього процесу зосереджені більшою мірою навколо результатів навчання, ніж навколо процесу навчання, як за комунікативного підходу. Науковці визначили необхідні елементи компетентнісного навчання [5; 7;

18]. Точне передбачення словника, набору мовленнєвих умінь, перелік навичок є найважливішими вимогами до компетентнісного викладання. Крім того основою компетентнісного підходу є стандартизація рівнів мовної підготовки, цілей, які описуються дескрипторами, уможливлення тестової перевірки.

У популярному в Україні словнику Анатолія Шукіна і Сльхана Азімова компетентнісний підхід визначено як такий, що дає змогу сформувати іншомовну комунікативну компетентність через низку компетенцій: усно мовленнєву, письмову, соціолінгвістичну, стратегічну. При цьому автори звертають увагу на функціонування терміна «компетентність» на позначення стійкої риси мовної особистості, яка відображає вміння мовця виконувати дії, у тому числі мовленнєві, використовуючи досвід і набуті знання. Термін «компетенція» позначає ті знання, вміння і навички, які набуто в навчанні, які становлять зміст навчання. Компетентність є проявом компетенцій у різних видах діяльності [1, с. 107].

Китайські дослідники і викладачі китайської мови здебільшого відносять до переваг навчання з позицій компетентнісного підходу чітку специфікацію очікуваних результатів та постійний зворотній зв'язок, який може бути зорганізовано у вигляді тестів окремих компетенцій і загальної мовної компетентності студента [8; 21].

Для розв'язання суперечностей в організації і змісті навчання філологів синологів усного китайського мовлення необхідно створити методiku, яка була б спрямована на формування слухання і говоріння на основі синтезу **компетентнісного** і **комунікативного** підходів. Тим більше, що характеристиками обох підходів є фокусування на найбільш значущих для мовної освіти поняттях: функціональність мови, комунікативна потреба, мотивованість, ситуативність та інтерактивність навчання мови.

Створення методики навчання усного діалогу на середньому рівні мовної підготовки з позицій комунікативного і компетентнісного підходів зумовлює визначення діалогічної компетентності китайського мовлення. Спираючись на визначені попередньо лінгвофілософські, лінгвістичні, психолінгвістичні і загально дидактичні положення теорії і практики діалогу, ми визначаємо **діалогічну компетентність** як *сформовану комунікативну здатність мовної особистості створювати і зберігати діалогічну взаємодію з мовцем-партнером у ситуації, реалізуючи усномовленнєві компетенції слухання і говоріння китайською мовою.*

Оскільки на початковому етапі повинні бути засвоєні особливості китайської мови, пов'язані із її інтонаванням та ієрогліфічним письмом, такий зміст діалогічної компетентності є цілком доступним для освоєння на середньому рівні мовної підготовки.

У методичній літературі з питань навчання іноземного діалогічного мовлення, на яку посилаються викладачі в Україні, часто зустрічається огляд курсу лекцій Олени Солововой [3]. Рекомендації цього автора ґрунтуються на її багаторічному досвіді навчання учителів іноземних мов у педагогічних закладах. Вона пропонує педагогам конструювати навчальний процес діалогічного мовлення двома шляхами: знизу (індуктивним) та згори (дедуктивним) [3, с. 180-181]. Ско-

риставшись пропозиціями цього автора, ми розширили межі системи навчання, і створили послідовність навчальних дій, які повинні ефективно забезпечити формування діалогічної компетентності китайського мовлення. Таким чином, у методиці навчання китайського діалогічного мовлення, на наш погляд, повинні використовуватися два шляхи навчання: індуктивний і дедуктивний. Оскільки індуктивне навчання відбувалося на початковому етапі філологічної освіти, на середньому рівні мовної підготовки цей методичний спосіб повинен бути ієрархічно залучений на етапах дедуктивної організації навчального процесу.

Отже, індуктивний шлях (знизу) ми залучаємо спочатку для засвоєння набору мовних одиниць для реплік, потім – для побудови реплік, далі – для взаємопов'язування реплік між собою з метою реалізації комунікативного наміру.

На першому етапі студенти оволодівають окремими мовленнєвими діями (наприклад, питання – ствердна відповідь, питання – заперечення, питання – сумнів, пропозиція – відмова) у комплексах вправ. *На другому етапі*, відбувається тренування реплік у мікродіалогах. *На третьому етапі* мікродіалоги об'єднуються у тематичні макродіалоги.

Функціями викладача є:

1) керувати процесом засвоєння достатнього обсягу мовного матеріалу, необхідного для створення діалогу; 2) стежити за дотриманням норм китайського мовлення у репліках; 3) забезпечувати засвоєння граматичного механізму структурного оформлення реплік.

Дедуктивний шлях навчання китайського діалогічного мовлення, у свою чергу, передбачає декілька етапів. *Перший етап* становить робота із *діалогами-зразками*. На цьому етапі студенти навчаються:

- 1.) слухати діалог-зразок і розуміти тип діалогічної взаємодії, представленій у ньому;
- 2.) визначати адресатні статуси партнерів діалогу;
- 3.) з'ясувати композицію діалогу;
- 4.) розуміти і відтворювати (перекладати) окремі репліки;
- 5.) аналізувати мовні одиниці;
- 6.) відтворювати усно діалог-зразок;
- 7.) засвоювати нову навчальну інформацію із лексики, граматики, синтаксису і стилістики.

На другому етапі відбувається робота із *варіюваною та трансформацій діалогів*. Студенти навчаються:

- 1.) Визначати постійні змінні одиниці в репліках діалогу зі збереженням його змісту;
- 2.) Підставляти визначені мовні одиниці в репліки;
- 3.) Доповнювати діалог мовними засобами для різних комунікативних цілей;
- 4.) Змінювати модальність реплік;
- 5.) Скорочувати і розширювати обсяг реплік;
- 6.) Виправляти помилки свої і партнера у мовленні;
- 7.) Аналізувати необхідні засоби для трансформації діалогу;
- 8.) Змінювати ролі адресатів мовлення і ситуації, в яких відбувається мовлення;
- 9.) Застосовувати нові знання із лексики, грама-

тики, стилістики, синтаксису китайської мови у мовленні.

На третьому етапі відбувається діалогічна взаємодія, яка вона буває у реальних життєвих ситуаціях між учасниками спілкування у *керованих і спонтанних діалогах*. Студенти навчаються:

- 1.) Використовувати різні види опор для створення діалогів;
- 2.) Розмовляти між собою на визначені теми;
- 3.) Розмовляти у парах та чисельніших групах;
- 4.) Продовжувати діалог доти, доки не буде реалізована комунікативна мета;
- 5.) Розпочинати і завершувати діалоги різних типів;
- 6.) Створювати діалог на основі прочитаного тексту;
- 7.) Організовувати різні типи діалогічної взаємодії (інформативну, спонукальну, кооперативну, дискусивну);

1.) Доцільно використовувати нові знання з лексики, граматики, синтаксису та стилістики китайської мови.

Суперечливим залишається питання про навчання стереотипних і спонтанних діалогів [3, с. 179]. Це пов'язано із недоведеністю того факту, що так звані спонтанні діалоги не будуються на основі великої частки стереотипних діалогічних взаємодій, збережених з попереднього досвіду мовця. Адже мовець, який не має компетентності, що формується у досвіді навчання мовлення, не здатен на спонтанність реплік у діалогічній взаємодії [12, с. 201-242]. Особливістю таких діалогів є невизначеність змістових меж мовлення, порушення адресатних статусів партнерів. Це буває у дискусіях, обговореннях, обміні враженнями, бесіді. Ми вважаємо, що такі діалоги виникають там, де діалогічна компетентність є уже розвинутою рисою мовця, а їх навчання у керованому процесі вищої

школи відбувається одночасно з цілеспрямованим формуванням усномовленнєвих компетенцій студента.

Висновки. Отже, на основі вищезазначеного можна зробити висновок, що методика навчання студентів китайського діалогічного мовлення на середньому рівні мовної підготовки у вищій школі з позицій компетентнісного і комунікативного наукових підходів розробляється на засадах: 1) визначеної діалогічної компетентності студента; 2) обраного шляху навчання; 3) переліку дидактичних цілей і функцій викладача; 3) окресленого змісту навчання; 5) ключових принципів, методів і прийомів навчання.

Відповідно до методичних засад навчання китайського діалогічного мовлення у студентів на середньому рівні мовної підготовки дидактичною метою є сформована діалогічна усно мовленнєва компетентність відповідно до типів діалогічної взаємодії.

Змістом навчання діалогічного мовлення є:

1.) знання про діалогічну єдність, типи діалогічної взаємодії, комунікативну мету мовлення в діалозі, функції репліки, механізм підтримання і розвитку діалогічної взаємодії у слуханні і говорінні;

2) уміння та навички слухання в процесі діалогічної взаємодії; 3) уміння та навички реплікування в діалозі; 4) міння використовувати набір мовних засобів і композиційних структур для реалізації комунікативного наміру.

Методологічний компонент методики – це необхідні для навчання положення комунікативного та компетентнісного підходів, а також аналітико-синтетичні і прагматичні уміння студентів в освоєнні діалогічної взаємодії китайською мовою. Також важливим методологічним складником методики навчання є загальні і ключові принципи її побудови і дидактичні методи, які використані в процесі її реалізації в навчанні студентів-синологів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). – М.: Издательство ИКАР, 2009. – 448 с.
2. Ніколаєва С.Ю., Гринюк Г.А. Сучасні технології навчання іноземного спілкування. – К., Ленвіт, 1997. – 96 с.
3. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам: Базовый курс лекций: Пособие для студентов пед. вузов и учителей [Текст] / Е.Н. Соловова. – М.: Просвещение, 2006. – 239 с.
4. Berns M. S. Functional approaches to language and language teaching: Another look. In S. Savignon & M. S. Berns (Eds.), "Initiatives in communicative language teaching. A book of readings", 1984. – Reading, MA: Addison-Wesley. – P. 5.
5. Bradley L. H. Complete Guide to Competency-Based Education: Practical Techniques for Planning, Developing, Implementing and Evaluating Your Program. New Jersey: Prentice Hall, 1989.
6. Burns R., Lars J. Competency-based Education: An Introduction. – New Jersey, 1972. – 168 p.
7. Burns A., Hood S. The Competency-based Curriculum in Action: Investigating course design practices, Prospect, 9(2), 1994. – P. 76-89.
8. Chang C. Development of Competency-Based Web Learning Material and Effect Evaluation of Self-Directed Learning Aptitudes on Learning Achievements. Interactive Learning Environments, 14 (3), 2006. – P. 265-286.
9. Chomsky N. Aspects of the Theory of Syntax. MIT Press, 1969. – 261 p.
10. Chuji Hanyu Kouyu Elementary, Intermediate, Advanced Spoken Chinese, (Kombinerat material) Ed. Guifu Dai Lixin, Liu Haiyan Li, 2nd Edition. – Beijing University Press, 2004.
11. Dolle D., Willems G. M. The communicative approach to foreign language teaching: The teacher's case. "European Journal of Teacher Education," 7(2), 1984. – P. 145-154.
12. Galley M., McKeown K., Hirschberg J., Shriberg E. Identifying Agreement and Disagreement in Conversational Speech: ACL, 2004. – Barcelona: Cognitive Psychology, 37(3). – P.201-242.
13. Li X, Ren X. Boya Chinese: Peking University Press, 2012.
14. Littlewood W. T. "Communicative approach to language teaching methodology (CLCS Occasional Paper No. 7)." Dublin: Dublin University, Trinity College, Centre for Language and Communication Studies. (EDRS No. ED 235 690, 1983. – 23 p.
15. Littlewood W T. Communicative Language Teaching: An Introduction: Cambridge University Press, 1981, – 108 p.
16. Ma J., Su Y., Zhai Y. Short-term Spoken Chinese. – Threshold - Volume 2 / Hanyu kouyu sucheng - rumen pian - xia (Chinesisch), 2005.
17. Raven J. Quality of life, the development of competence, and higher education. Higher Education, Vol.13, 1984. – P. 393-404.
18. Raven J. Competence in modern society – Its identification, development and release. – London: H.K. Lewis, 1984. – 251

- p.
19. Savignon S. J., Berns M. S. "Communicative language teaching: Where are we going? Studies in Language Learning," 4(2). -EDRS No. ED 278 226, 1983. – 210 p.
 20. Swan M. A critical look at the communicative approach (1). "ELT Journal," 39(1), 1985. – p. 2-12.
 21. Wong R., Ming H. Competency-based English Teaching and Learning: Investigating Pre-service teachers of Chinese's Learning Experience-Porta Linguarum, Vol 9, 2008. – P. 179-198.

REFERENCES

1. Azimov, E.G, Shchukin, A.N. New vocabulary of methodological terms and concepts (theory and practice of teaching languages). – M.: Publishing house IKAR, 2009. – 448 p.
2. Nikolaeva, S.Yu., Grinyuk, G.A. Modern technologies of teaching foreign communication. – K., Lentiv, 1997. - 96 p.
3. Solovova, E.N. Methods of teaching foreign languages: Basic course of lectures: A manual for students ped. universities and teachers [Text] / E.N. Solovova. - M.: Prosvetschenie, 2006. – 239 p.
4. Berns, M. S. Functional approaches to language and language teaching: Another look. In S. Savignon & M. S. Berns (Eds.), "Initiatives in communicative language teaching. A book of readings", 1984. – Reading, MA: Addison-Wesley. – P. 5.
5. Bradley, L. H. Complete Guide to Competency-Based Education: Practical Techniques for Planning, Developing, Implementing and Evaluating Your Program. New Jersey: Prentice Hall, 1989.
6. Burns, R., Lars, J. Competency-based Education: An Introduction. – New Jersey, 1972. – 168 p.
7. Burns, A., Hood, S. The Competency-based Curriculum in Action: Investigating course design practices, Prospect, 9(2), 1994. – P. 76-89.
8. Chang, C. Development of Competency-Based Web Learning Material and Effect Evaluation of Self-Directed Learning Aptitudes on Learning Achievements. Interactive Learning Environments, 14 (3), 2006. – P. 265-286.
9. Chomsky, N. Aspects of the Theory of Syntax. MIT Press, 1969. – 261 p.
10. Chuji Hanyu Kouyu Elementary, Intermediate, Advanced Spoken Chinese, (Kombinerat material) Ed. Guifu Dai Lixin, Liu Haiyan Li, 2nd Edition. – Beijing University Press, 2004.
11. Dolle, D., Willems, G. M. The communicative approach to foreign language teaching: The teacher's case. "European Journal of Teacher Education," 7(2), 1984. – P. 145-154.
12. Galley, M., McKeown, K., Hirschberg, J., Shriberg, E. Identifying Agreement and Disagreement in Conversational Speech: ACL, 2004. – Barcelona: Cognitive Psychology, 37(3). – P.201-242.
13. Li, X, Ren, X. Boya Chinese: Peking University Press, 2012.
14. Littlewood, W. T. "Communicative approach to language teaching methodology (CLCS Occasional Paper No. 7)." Dublin: Dublin University, Trinity College, Centre for Language and Communication Studies. (EDRS No. ED 235 690, 1983. – 23 p.
15. Littlewood, W T. Communicative Language Teaching: An Introduction:Cambridge University Press, 1981, – 108 p.
16. Ma, J., Su, Y., Zhai, Y. Short-term Spoken Chinese. – Threshold - Volume 2 / Hanyu kouyu sucheng - rumen pian - xia (Chinesisch), 2005.
17. Raven, J. Quality of life, the development of competence, and higher education. Higher Education, Vol.13, 1984. – P. 393-404.
18. Raven, J. Competence in modern society – Its identification, development and release. – London: H.K. Lewis, 1984. – 251 p.
19. Savignon, S. J., Berns M. S. "Communicative language teaching: Where are we going? Studies in Language Learning," 4(2). -EDRS No. ED 278 226, 1983. – 210 p.
20. Swan, M. A critical look at the communicative approach (1). "ELT Journal," 39(1), 1985. – p. 2-12.
21. Wong, R., Ming, H. Competency-based English Teaching and Learning: Investigating Pre-service teachers of Chinese's Learning Experience-Porta Linguarum, Vol 9, 2008. – P. 179-198.

The Methodological Principles of Teaching Students-Philologists Oral Chinese Dialogic Speech according to the Competent and Communicative Approaches

Ma Min

Abstract. The article analyzes the methodological principles of teaching synologists oral Chinese dialogic speech according to the peculiarities of using competent and communicative approaches in the teaching of foreign languages.

Keywords: *students-synologist, oral Chinese dialogic speech, features of teaching Chinese, intermediate level of teaching Chinese in higher educational establishment.*

Методические основы обучения устной китайской диалогической речи студентов-филологов с позиции компетентностного и коммуникативного подходов

Ма Минь

Аннотация. В статье анализируются методические основы обучения студентов-синологов устной китайской диалогической речи соответственно с особенностями использования компетентностного и коммуникативного подходов в обучении иностранным языкам.

Ключевые слова: *студенты-синологи, устная китайская диалогическая речь, особенности обучения китайскому языку, средний уровень обучения китайскому языку в языковом вузе.*